

Característiques del català medieval

1. Preposicions, conjuncions i adverbis

ab 'amb' ad 'a' així com 'com' anc 'encara que' ans 'abans', 'sinó que' ans encara 'sinó també' anvides 'amb preferència' assats 'prou', 'molt' aytant 'mentre' bentost 'de seguida' can 'quan' car 'ja que', 'perquè' com 'com', 'quan' con 'com', 'quan' cor 'car', 'perquè' de continent 'tot seguit' dejús 'davall', 'dessota' denant 'davant'	depuis , après 'després' de què 'per/de la qual cosa' en esguard 'en relació' enans 'abans' encontinent 'tot seguit' entrò 'fins' envides 'tan bon punt' espau 'a poc a poc' fort 'molt' hoc 'sí', 'també', 'fins i tot' hui 'avui' ja 'encara que', 'tot i que' jatsia que 'encara que' jamés 'mai (més)' jus 'sota' mas 'sinó', 'ans' menys de 'sense' ne 'ni', 'i'	negun , 'ningú' nulla(a) 'cap' on 'de/per la qual cosa' per ço car 'perquè' (causal) per què 'per la qual cosa', 'per això' pres 'prop' puis 'puix', 'ja que' puis 'després' pus 'més' sempre 'tot seguit' sí 'així', 'també' si tot 'si bé' sus 'amunt', 'a prop' sí que 'de manera que' tost 'aviat' to(t)stemp 'sempre' tro 'fins'
---	--	--

2. Substantius, pronoms, adjectius

àer 'aire' afecció 'passió' àls 'altra cosa' aur 'or' àvols 'mal', 'dolent' avoncle 'oncle' bran 'espasa' carçre 'presó' cascú 'cadascú' causiment 'desgràcia' cell 'aquell' cors 'cos', 'curs' croi 'miserable', 'avar' degú 'ningú' est 'aquest' estrenu 'ardit', 'valent'	eu 'jo' falliment 'decepció', 'engany' feel 'fidel' feit 'fet' felló 'boig' fellonia 'ràbia', 'deslleialtat' flum 'riu' frare 'germà' fuit 'fugit' fusta 'embarcació' gai 'alegre' glai 'espasa' grec 'gregal' guard 'esment', 'cura' ivarços 'ràpid' juí 'judici', 'parer'	las 'infeliç', 'desgraciat' mia 'meva' obs 'necessitat' orifany 'elefant' paor 'por' pelegrí 'viatger' pera 'pedra' reguard 'por' renart 'guineu' saut 'assalt' sènyer 'senyor' sua 'seva' taru 'toro', 'brau' tua 'teva' tuit 'tots' ver 'primavera' verm 'cuc'
---	--	---

3. Verbs

abirar 'pensar', 'imaginar' acabar 'aconseguir', 'obtenir' ahontar 'afrontar' aïrar 'odiar' alcir 'matar' apellar 'anomenar' aürtar 'atacar' aver 'haver' celar 'amagar, 'ocultar' cogitar 'pensar' comanar 'encarregar' cuidar 'pensar' damnar 'condemnar' defallir 'mancar', 'perdre força' deperir 'morir'	deure 'tenir obligació' estòrcer 'salvar', 'escapar-se' fallir 'morir', 'enganyar' fenir 'acabar' fènyer 'fingir' ferir 'atacar' gitar 'jeure' haver 'haver-hi' haver 'tenir' jaquir 'deixar' lleixar 'deixar' membrar 'recordar' noure 'fer mal, 'danyar' ociure 'matar' parar 'preparar'	péixer 'pasturar' perir 'morir' plagar 'ferir' recordar 'tornar en si' rembre 'redimir' ser 'haver-hi' servar 'complir' tolre 'prendre' tropiar 'trobar' trufar 'burlar' usar 'obrar', 'fer' veser 'veure' vijares (ésser) 'parèixer', 'semblar' xantar 'cantar'
--	---	---

4. Morfologia verbal

<u>Present d'indicatiu</u> anats 'aneu' cové 'cal' dien 'diuen' est 'ets' faç 'faig' graesc 'agraeixó' graïts 'agraïu' pensets 'penseu' pusc 'puc' sóts 'sou' sui 'sóc' tenits 'teniu' tol 'treu' veem 'veiem' vei 'veig' volets 'voleu'	<u>Imperfet d'indicatiu</u> faés 'fes', 'feia' faien 'feien' faiets 'fèieu' jasia 'jeia' paria 'semblava', 'pareixia' vesia 'veia' <u>Futur</u> donar he 'donaré' porà 'podrà' porets 'podreu' volrà 'voldrà' <u>Condicional</u> donar hia 'donaria' porien 'podrien' volria 'voldria'	<u>Perfet d'indicatiu</u> caec 'caigué' dix 'digué', 'va dir' esdevenc 'esdevingué' fon(c) 'fou' hac 'tingué', 'tenia', 'hagué' mès 'posà' nasquist 'nasqueres' pres 'prengué', 'va prendre' respòs 'respongué' se ris 'rigué' faeren 'feren' trasc 'tragué' venc 'vingué' viu 'va veure', 'veié'
<u>Present de subjuntiu</u> desplàcia 'desplagui' do 'doni' dons 'donis' hajats 'tingueu' pujats 'pugueu' pusques 'puguis' sapiats 'sapigueu' sia 'sigui' siats 'sigueu' vullats 'vulgueu'	<u>Imperfet de subjuntiu</u> faés 'fes', 'feia' gitàs 'tragués', 'fes sortir' mesés 'posés' preses 'agafés', 'prengué' <u>Imperatiu</u> vé 'vés'	<u>Participi</u> haüt 'tingut' llegut 'degut', 'permès' mès 'posat' <u>Gerundi</u> veent 'veient'

5. Altres

- En la llengua antiga hi ha més casos de pronoms enclítics que avui: **dic-vos**, **anava-hi**, **portà'l-se'n**.
- L'ordre de col·locació del pronoms febles agrupats era CD-CI: **la vos poria dir**, **la li havia feta**.
- La llengua medieval conserva el caràcter ternari dels demostratius del llatí vulgar: **est**, **eix**, **aquell/cell**.

6. Detalls amb cronologia aproximada

Segle IX

- Apareixen ja els sons [] i [], que mantindran grafies vacil·lants durant llarg temps.
- AU > o (AURU **or**)

Segles IX-XII

- -AS > *es*
- -ANT > *en* (verbs)

Segles X-XI

- Vacil·lació *-ai/-ei/-é* en el futur: **farai**, **desebrei**, **forçaré**.

Segle XIII

- Encara hi ha vacil·lació entre les grafies *d/s/z/* intervocàliques i \emptyset : **gasardó** (guardó), **razó**, **plader** (plaer), **auzir** (oir), **veser/veer** (veure), **vesí/vehí/veí** (veí), **noblesa/noblea**, **feeltat** (fidelitat), **granea** (grandesa)...
- Encara hi ha vacil·lació entre **raon/raó**, **matín/matí**, **pan/pa**, etc.
- Vacil·lació entre **feyt/fet**, etc.
- En molts textos, encara trobem **vou** (veu), **crou** (creu).
- Inici de la confusió *a/e* pretòniques: **al**e**besar/al**a**besar**
- Ja és muda la *t* dels plurals (no la dels singulars): **gens**, **falimens**, **parens**.
- Gran vitalitat cap al final del segle de les oracions de subjecte indeterminat amb *se* ("se assajà de combatre lo loch de Alguer, e finalment no-s poch haver").

Segle XIV

Reacció culta: [w] Ψ [l]: **aut(a)** Ψ **alt(a)**, **alberg**...

Ja és muda la *r* dels plurals (no la dels singulars): **plos**, **merquadés**, **menós**, **escudés**...

Confusió *a/e* més general: **salabrar** (celebrar), **mentanidor** (mantenidor), **ventra**...

Segle XIV-XV

- Abunden els llatinismes en *-o*: **Caio, Túl·lio, ànimo, triünfo, Cristo, superbo...**

Segle xv

- Cap a mitjan segle es generalitza la grafia *-u* en lloc de *-ts* en la 2a persona del plural: **escoltau, menjau, feu, teniu** (tot i que aquestes formes ja són vives a la llengua parlada des del segle XIII)...
- Confusió *b/v*.
- *Ce, ci*, que sonaven [ts] (africades), ara sonen [s] (fricatives): per això trobem grafies barrejades amb *s/c/ç*.
- Encara trobem les formes de futur i condicional separables (n'hi ha fins al segle xvii): **e que cercar se hia** (se cercar+hia), **pregar-lo hia** (el pregaria), **donar lama** (donar-la'm ha / donar+ha la'm 'me la donarà').
- Es generalitza la desinència en *-e* (en lloc de \emptyset) a la 1a persona del present d'indicatiu: **aventure, trobe, conselle** (abans: *aventur, trob, consell*).
- Predomini de les formes simples en el pretèrit perfet i generalització de la forma feble en el radical en les persones 1, 3 i 6.
 - 1 **somrís, respús, dix** [di]
 - 3 **dix** [di], **respòs, ris** (rigués), **hac, venc, tramès, pres, estec, volc, viu/véu...**
 - 6 **escriscren** (escrigueren), **casegren** (caigueren), **estegren, volgren, hagren, nogren** (danyaren)...
- Apareixen els plurals en *-os* (abans en *-es*): **sotmesos, ergullosos...**
- La conjunció copulativa ja s'escriu *y* (abans *et, e*).
- El valencià ja confon *en* i *ab* (amb).